

Advies over het voorstel van resolutie betreffende een toekomstgericht beleid dat meer perspectieven biedt aan verpleegkundigen

1 Situering

Op 29 maart jl. ontving de Vlor een vraag om advies over het voorstel van resolutie betreffende een toekomstgericht beleid dat verpleegkundigen meer perspectieven biedt.

De vraag om advies is afkomstig van de voorzitter van het Vlaams Parlement, de heer Norbert de Batselier. De adviestermijn bedraagt 30 dagen.

De Algemene Raad betreurt sterk dat hij zo een korte termijn voor adviesvoorbereiding krijgt opgelegd. Een aantal aspecten in het advies konden daardoor onvoldoende uitgewerkt worden. De Algemene Raad vindt het ook erg spijtig dat het voorstel van resolutie hem zo laattijdig werd voorgelegd. Het voorstel van resolutie dateert reeds van 13 december 2000. In de tussenliggende periode zijn her en der initiatieven genomen die aan één of meerdere aspecten in de probleemstelling tegemoetkomen.

De Algemene Raad formuleert het advies tijdens zijn vergadering van 29 april 2002. Het advies werd unaniem aangenomen.

Het advies beperkt zich tot de maatregelen die het onderwijs moet uitwerken.

2 Probleemstelling en voorgestelde maatregelen in het voorstel van resolutie

De opleidingen tot verpleegkundige blijken niet aantrekkelijk genoeg te zijn. De basisopleiding is zwaar o.m. omdat de studenten stages en zelfstudie moeten combineren met intensieve en zware lessenroosters. Met betrekking tot de stagebegeleiding stellen zich een aantal problemen, die verschillen naargelang van de context van hoger of secundair onderwijs. Bovendien maken extra kosten voor verplaatsingen naar de stageplaats de opleiding duur. Ook de specialisatie vormt een discussiepunt omdat de opleidingen niet gefinancierd worden. In het kader van de herstructurering van het hoger onderwijs moet ook de vierde graadsopleiding geëvalueerd worden.

De resolutie stelt daarom de volgende maatregelen (met uitwerking in het onderwijs) voor:

- het aanbod screenen om financiële drempels weg te nemen, de opleidingen op elkaar af te stemmen en de kwaliteit te bewaken;
- een betere personeelsomkadering creëren om de kwaliteit van de begeleiding tijdens de stage te verbeteren;
- de gelijkwaardigheid van het diploma 'gegradueerde verpleegkundige' met de graad van 'bachelor' voorbereiden;
- een vergoeding van de kosten die onvermijdelijk bij de specifieke opleiding horen;
- het diploma secundair onderwijs uitreiken na het eerste jaar van de opleiding verpleegkunde vierde graad BSO zodat studenten naar de opleiding tot gegradueerde verpleegkunde kunnen overgaan;

- bijkomende specialisaties mogelijk maken die verpleegkundigen zowel meteen na hun studies als tijdens hun loopbaan kunnen volgen.

3 Ontwerp van advies

3.1 Algemeen

De Vlor ondersteunt het initiatief tot resolutie. Er bestaan allerlei factoren die kunnen aanzetten om een opleidingsaanbod te herbekijken; zowel factoren eigen aan het onderwijs als externe factoren. De vaststelling dat opleidingen verpleegkunde onvoldoende leerlingen/studenten aantrekken om tegemoet te kunnen komen aan de vraag naar gekwalificeerde beroepsbeoefenaars, is een gegronde reden om het opleidingsaanbod vanuit die optiek te bevragen en oplossingen voor te stellen.

De Vlor meent evenwel dat de probleemstelling veel te algemeen gesteld is. De vaststellingen zijn onvoldoende genuanceerd, wat soms een vertekend beeld tot gevolg heeft. De resolutie houdt onvoldoende rekening met de verschillende contexten (secundair onderwijs, hoger onderwijs, onderwijs voor sociale promotie...) waarbinnen het onderwijs tot verpleegkundige wordt aangeboden en de verschillen in aanpak en problematieken die daarmee samenhangen. De resolutie maakt evenmin melding van initiatieven die de onderwijsinstellingen -vaak in samenspraak met het werkveld- reeds genomen hebben om vastgestelde problemen aan te pakken.

Met het oog op een adequate beeldvorming over de verpleegkunde is het overigens belangrijk dat alle betrokkenen (waaronder werkveld, onderwijsverstrekkers, overheden en media) in hun uitspraken, berichtgeving, informatieverstrekking e.d., duidelijk, correct, en dus gedifferentieerd (naar opleidingsniveau en opleidingsverstrekker) en genuanceerd zijn.

De voorgestelde maatregelen geven geen antwoord op alle gesignaleerde problemen. Daarom formuleert de Vlor in punt 3.8 een aantal aanvullende voorstellen.

3.2 Screening van het aanbod om financiële drempels weg te nemen, de opleidingen op elkaar af te stemmen en de kwaliteit te bewaken

De Vlor onderschrijft de idee om het bestaande opleidingsaanbod te screenen met de bedoeling financiële drempels weg te nemen, de opleidingen op elkaar af te stemmen en hun kwaliteit te bewaken.

Met het oog op de *afstemming van de opleidingen* beveelt de Vlor aan dat de SERV dringend werk maakt van de ontwikkeling van een beroepsprofiel voor verpleegkundige, met een expliciete differentiatie inzake startcompetenties op de verschillende niveaus van beroepsuitoefening. Op basis van zo een gedifferentieerd beroepsprofiel kunnen vervolgens gedifferentieerde opleidingsprofielen worden uitgewerkt. Dit moet leiden tot de uitbouw van een transparante opleidingenstructuur met verschillende ingangen en uitgangen, met efficiënte onderlinge bruggen tussen de verschillende opleidingen, met mogelijkheden tot erkenning van verworven competenties en het behalen van tussentijdse certificaten, ...

De uitbouw van dergelijke opleidingenstructuur faciliteert de instroom van nieuwe doelgroepen (volwassenen, allochtonen, ;...).

Het op elkaar afstemmen van de opleidingen mag geenszins leiden tot een versmalling van het opleidingsaanbod. De differentiatie in leertrajecten (4de graadsopleidingen en hogeschoolopleidingen) is noodzakelijk om tegemoet te komen aan een bestaande verscheidenheid in de leerlingen/studentenpopulatie.

Met het oog op de *kwaliteitsbewaking van de opleidingen* wijst de Vlor er op dat er, binnen het onderwijs, reeds procedures voor kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking van kracht zijn. Dat geldt ook voor de opleidingen tot verpleegkundige. De kwaliteitsbewakingsprocedure die van toepassing is op de opleiding tot gediplomeerd verpleegkundige (niveau secundair onderwijs) verschilt van de procedure voor de opleiding tot graduaat verpleegkundige (niveau hoger onderwijs). De Vlor is er geen voorstander van om bijkomende procedures inzake kwaliteitsbewaking te ontwikkelen. Kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking zijn noodzakelijk, maar ze mogen de kerntaken van de instellingen niet onder druk zetten. Dit veronderstelt dat de beroepswereld en het werkveld voldoende duidelijk maken welke kwaliteitsvereisten ze noodzakelijk vinden, zodat bij de ontwikkeling van de kwaliteitsstandaarden voldoende rekening kan gehouden worden met de verwachtingen van de sector (en de beroepssector geen afzonderlijke accreditatie ontwikkelt).

3.3 Een betere personeelsomkadering creëren om de kwaliteit van de begeleiding tijdens de stage te verbeteren

De Vlor heeft op 19 mei 2000 een advies uitgebracht over de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO. De raad gaat ervan uit dat leerlingenstages altijd een meerwaarde moeten betekenen voor het curriculum. Stages moeten plaatsvinden in omstandigheden en leeromgevingen die garanderen dat de student leerervaringen opdoet. De Vlor pleit voor de integratie van stage in de opleiding omdat het de jongere de mogelijkheid biedt tot begeleide kennismaking met de realiteit van de sociale, industriële en economische wereld vooraleer hij of zij professioneel van start gaat. Leerlingenstage biedt ook de gelegenheid om verworven kennis en vaardigheden te toetsen, toe te passen en uit te bouwen, én biedt de jongeren een unieke kans om zich de onontbeerlijke waarden en attitudes eigen te maken, die horen bij het werkmilieu.

Voor de opleiding verpleegkunde is de integratie van stage als het ware vanzelfsprekend. Men kan zich geen opleidingen tot verpleegkundige voorstellen waarbij (gesimuleerde en reële) oefenkansen -zonder risico voor behandelde en behandelende- ontbreken. Bovendien stellen zowel de Europese als de federale regelgeving de nodige eisen daaromtrent. Om die meerwaarde ook effectief te realiseren moet de stage voldoen aan een aantal voorwaarden op het vlak van de voorbereiding, de begeleiding en de evaluatie.

De beschikbaarheid van voldoende -voor begeleiding gevormd- personeel hoort daar bij. Voor de coördinatie van de leerlingenstages moet de school kunnen beschikken over een omkadering die in verhouding staat tot het volume van de georganiseerde leerlingenstages. In de opleiding tot gediplomeerd verpleegkundige stelt zich geen probleem met de omkaderingscoëfficiënt. In de opleidingen in de hogescholen daarentegen heeft de voorziene omkadering voor de opleiding verpleegkunde een kritisch minimum bereikt. Onder meer n.a.v. maatregelen in het kader van verder doorgedreven fusieering, ook op het vlak van aanwending en verdeling van de financiële middelen, lopen de opleidingen het risico onder dat kritisch minimum op vlak van omkadering terecht te komen. Tijdens de voorbereiding op de accreditatie zal onder meer aandacht moeten besteed worden aan enkele duidelijke en operationele criteria om een kwaliteitsvolle, doelmatige begeleiding te garanderen.

In een aantal gezondheidsinstellingen draagt de student op stage eerder bij tot het verlichten van de werklast dan dat de stageplaats bijdraagt tot het leerproces van de stagair. Ook op de werkplek is de beschikbaarheid van voldoende -voor begeleiding gevormd- personeel een essentiële voorwaarde voor een kwaliteitsvolle stage. De Vlor is verheugd te vernemen dat

minister M. Aelvoet reeds een eerste initiatief genomen heeft. Per ziekenhuis wordt één stagebegeleider voorzien. Dit is uiteraard een positief signaal maar volstrekt onvoldoende. Bovendien blijven andere gezondheidsinstellingen in de kou staan. Deze gezondheidsinstellingen kampen overigens niet enkel met een kwantitatief probleem bij de stagebegeleiding. Er stelt zich ook een kwalitatief probleem. Het aantal gekwalificeerde verpleegkundigen is daar doorgaans erg beperkt. Daardoor bestaat het risico dat de opleidingen, omwille van hun zorg voor kwaliteit, het aantal stageplaatsen in deze instellingen beperken. Dat doet afbreuk aan de noodzakelijke diversiteit aan stageplaatsen.

3.4 Vergoeding van de kosten die eigen zijn aan deze specifieke opleiding

De Vlor heeft in zijn advies over leerlingenstages gesteld dat prestaties van de leerling-stagiair niet bezoldigd mogen worden, omdat het leerproces voorop staat. Kosten, eigen aan de leerlingenstage, mogen wel terugbetaald worden, met uitzondering van de verplaatsingskosten. Die vallen ten laste van de leerling-stagiair.

De Vlor vindt niet dat er van dit algemene principe moet afgeweken worden, om de instroom in de opleidingen te verhogen. De Vlor meent dat terugbetaling van verplaatsingskosten de instroom in de opleidingen niet zal verbeteren. De opleidingen tot verpleegkundige zijn in verhouding tot andere opleidingen in de gezondheidszorg niet duurder voor de student. Bovendien meent de Vlor dat er andere prioriteiten zijn om de middelen aan te besteden o.a. financiering van specialisatie-opleidingen en omkadering voor stagebegeleiding. ⁽¹⁾

3.5 Uitreiking van het diploma secundair onderwijs

De Algemene Raad is van mening dat het eindgetuigschrift secundair onderwijs moet worden uitgereikt ten laatste na het eerste jaar van de vierde graad (of na de eerste twee modules) en dus na een opleidingsduur van 6+1 jaar. De Algemene Raad stelt dit voor vanuit rechtvaardigheidsoverwegingen, en niet om via deze maatregel de instroom in de opleiding tot graduaat verpleegkundige te verhogen. Toch moet doorstroming naar het hoger onderwijs mogelijk zijn. Jongeren die willen doorstromen naar het hoger onderwijs moeten dan wel bijkomende vorming aangeboden krijgen. In een beroepsgerichte opleiding is er in functie van deelname aan hoger onderwijs nood aan verdere ontwikkeling van algemene studievaardigheden.

Het diploma secundair onderwijs kan ook uitgereikt worden aan de houders van het attest van het met vrucht afgelegde examen dat toelating verleent tot het eerste leerjaar van de vierde graad van het secundair onderwijs, uitgereikt door de examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap voor het voltijds secundair onderwijs. Ook zij moeten daarvoor een opleidingsduur van 7 jaar secundair onderwijs achter de rug hebben. Concreet betekent het dat zij het diploma kunnen ontvangen op het einde van het tweede of derde leerjaar van de vierde graad.

3.6 De implementatie van de Bachelor-Masterstructuur.

De Raad Hoger Onderwijs stelt in zijn advies van 8 januari 2002 dat alle opleidingen hoger onderwijs de gelegenheid moeten hebben om deel uit te maken van de Ba-Ma-structuur. Ook de opleidingen verpleegkunde op niveau hoger onderwijs moeten dus ingepast worden in de Ba-Mastructuur. Hierbij moeten voldoende parallellen gezocht worden met opleidingen in de paramedische sector zoals logopedie, audiologie, ergotherapie, voedings- en dieetleer. Bovendien moet deze beweging tegemoet komen aan de feitelijke doelstelling van de Ba-Ma-implementatie, namelijk een transparante diplomastructuur in het Europese hoger

¹ Aangenomen met 8 akkoord, 7 niet akkoord en 1 onthouding

onderwijs. Gelijkwaardigheid van de Vlaamse opleidingen in de Europese context is een doelstelling.

De Vlor gaat ermee akkoord dat het graduaat verpleegkunde wordt vertaald in een professionele bachelor-opleiding. Van bij de aanvang moet ze echter voldoende perspectief bieden op een academische (vervolg-)opleiding.

Ook de voortgezette opleidingen en de posthogeschoolvorming zullen een plaats krijgen in de Ba-Ma-structuur. De Vlor onderschrijft het idee dat alle voortgezette opleidingen met een studie-omvang van minimum 60 studiepunten het statuut van een bachelor-na-bacheloropleiding ontvangen. (zie ook punt 3.7)

De Vlor maakt hierbij nog twee belangrijke kanttekeningen.

- a) Het is belangrijk om nader te onderzoeken welke positie de vierde graad verpleegkunde heeft en kan hebben. Dit onderzoek moet kaderen in de Europese ontwikkelingen terzake.
- b) De ontwikkelingen inzake de Ba-Ma-structuur versterken de behoefte aan duidelijkheid over de positie van het HOKT-SP ten opzichte van de hogescholen. De Vlor vraagt de overheid om het dossier inzake de positie van het HOKT-SP opnieuw ter hand te nemen. De Vlor vraagt ook dat de overheid de besluiten van de audit voldoende zou respecteren.

3.7 Voortgezette opleidingen

De Vlor stelt vast dat de voortgezette opleidingen in de hogescholen die aansluiten bij de opties in de algemene basisopleiding nu niet gefinancierd worden. (Het betreft voortgezette opleiding sociale verpleegkunde, pediatrie, geriatrie en psychiatrische verpleegkunde, spoedgevallen en intensieve zorg.) Vergelijkbare voortgezette opleidingen in het onderwijs voor sociale promotie worden dan weer wel gefinancierd. Hier ontbreekt enige logica. De Vlor bepleit dat de overheid financiering voorziet voor voortgezette opleidingen. Deze opleidingen komen tegemoet aan de noden van de beroepssector, en vervullen een belangrijke functie om de opleidingen en het beroep aantrekkelijker te maken.

De Vlor bepleit dat er een samenhangend beleid gevoerd wordt inzake de inrichting van voortgezette opleidingen aan hogescholen, in het onderwijs voor sociale promotie en als bovenbouw voor de vierdegraadsopleidingen.

Waar ook voortgezette opleidingen georganiseerd worden, het aanbod moet in elk geval flexibel zijn naar inhoud en naar organisatie. De voortgezette opleidingen moeten kunnen inspelen op een zeer gedifferentieerd doelpubliek op het gebied van reeds verworven competenties en mogelijkheden qua studietempo.

De opleidingen in de verpleegkunde kunnen hier bij uitstek een voorbeeldfunctie vervullen. Hoewel er al heel wat inspanningen zijn (ook voor de basisopleidingen), vraagt de Vlor de overheid hier extra stimulansen te bieden.

3.8 Andere voorstellen

Om tegemoet te komen aan de geformuleerde probleemstelling doet de Vlor nog een aantal bijkomende aanbevelingen.

1. Verlichting van de studielast

Zoals eerder bepleit kan voorzien in voldoende omkadering het leerrendement van de stage versterken. Mogelijks kan dat de omvang van de stage in het geheel van het klinisch onderwijs enigszins inperken.

2. Bevorderen van de instroom
 - Het ontbreekt de scholen en centra voor leerlingenbegeleiding aan duidelijke, transparante informatie over de opleidingsmogelijkheden in de verpleegkunde-sector. De ruime beschikbaarheid van deze informatie is een conditio sine qua non om de instroom in de opleidingen te bevorderen.
 - De zorgberoepen hebben nood aan een andere, meer aantrekkelijke beeldvorming. Daarom pleit de Vlor voor een betere profilering van de zorgberoepen in de verschillende studierichtingen, de actieve deelname aan de wetenschapsweek door de opleidingen verpleegkunde en de organisatie van een “zorg”week. De beeldvorming wordt ook sterk bepaald door de maatschappelijke en materiële waardering van het beroep. Daarom stelt de Vlor voor dat de overheid ook hier de gepaste initiatieven neemt.
 - De opleidingen verpleegkunde hebben mogelijkheden om nieuwe doelgroepen zoals allochtonen en volwassenen aan te spreken. Hiervoor is een gericht informatiebeleid noodzakelijk. Ook de instellingen moeten aangepaste voorzieningen treffen voor een adequate intake en begeleiding van deze doelgroepen.
3. De Vlor vraagt, gezien de Europese ontwikkelingen in het hoger onderwijs, duidelijkheid over de positie van het HOKT-SP ten opzichte van de hogescholen en vraagt onderzoek over de positie van de vierde graad in de Europese context. (cfr. punt 3.6 a en b)
4. De onderwijsinstellingen worden door de meest uiteenlopende instanties, op uiteenlopende tijdstippen, m.b.t. verschillende aspecten bevraagd. Er is nood aan éénduidig en betrouwbaar cijfermateriaal over de in-, door-, en uitstroom in de opleidingen verpleegkunde. Onderzoekers, overheid, werkveld en onderwijsinstellingen moeten in samenspraak zoeken naar meer coördinatie in het opvragen en aanwenden van cijfermateriaal.
5. In het secundair onderwijs is er nood aan waardering van de leraren die verantwoordelijkheid dragen voor de opleidingen. Het onderscheid tussen leraren technische, praktische en algemene vakken is achterhaald en doet afbreuk aan de gewenste valorisatie.
6. Het huidige financieringsmechanisme dat instellingen maar in jaar x+1 financiert voor de toename in leerlingen/studentenpopulatie heeft tot gevolg dat grote, plotse schommelingen in leerlingenaantallen door de instellingen moeilijk kunnen opvangen worden.

J. Perquy
administrateur-generaal

L. Van Beneden
voorzitter